

De koning in de bijenkorf

door Wieb Top

Heel lang geleden, 350 jaar voor de geboorte van Christus, heeft de geleerde Aristoteles over veel onderwerpen zijn licht laten schijnen. Hij is een van de eersten, die iets meer wist over de bijen en die zijn kennis heeft opgeschreven. Er zijn drie soorten bijen, vertelt hij en aan het hoofd staat een koning. In het volk bestaat een strikte taakverdeling en er heerst een militaire orde. 's Morgens vroeg wordt de dag geopend door een aantal trompetters en 's avonds in de schemering wordt opnieuw door trompetgeschal aangekondigd, dat de werkdag ten einde is. Aristoteles heeft over veel onderwerpen geschreven. Opmerkelijk is, dat wat hij schreef gezag had en eeuwen lang als de waarheid werd aanvaard. Veel geleerden verkondigden wat hij had gezegd en gaven daar wel uitleg bij, maar voegden aan de wetenschap zelf niets toe. De Nederlander Clutius, gestorven in 1618, heeft het bestaan om een eigen mening over de bijen te geven. Zij ontstonden niet, zoals in de Oudheid werd beweerd, uit rottend vlees, maar werden in de bijenwoning geboren. De koning (Clutius spreekt inderdaad nog van een koning) brengt eitjes in de cellen en andere bijen brengen daar 'slimme vochtigheid' bij, zij zorgen dus voor de bevruchting.

Jan Swammerdam

Waar die eitjes vandaan komen, legde later Jan Swammerdam in zijn *Wonderen der Natuur* uit. De koning, zei hij, is een wijfke dat eieren kan leggen! Maar of dat wijfke bevrucht werd wist men niet. Men dacht lang van niet, want niemand had ooit een paring gezien. Darren werden eeuwenlang als broeibijen beschouwd: men geloofde, dat zij oorspronkelijk werkbij waren geweest, maar door een steek hun angel hadden verloren. Als gevolg hiervan waren ze fors uitgegroeid. Ze bleven meestal binnen en hadden tot taak het broed warm te houden.

Rond 1800

Het heeft lang geduurd voor de vragen rond de koningin waren opgelost. De bekende schrijver Rijkend Jacob Brouwer bewerkte een boek uit het Duits: *Nieuwe Leerwijze omtrent de Bijen* (1809). Hij liep de verschillende opvattingen over de koningin nog eens na. Het staat vast, schreef hij, dat de koningin trompettert ('tiet-tiet-tiet' roept), ook buiten het zwermseizoen. Ze verzamelt zo de bijen om zich heen en juicht van vreugde bij een overvloedige oogst.

Waarschijnlijk trompet ze ook om de bijen 'tot groter naarstigheid' aan te sporen. Verder wordt zij beschermd door een lijfwacht want 'de dood of het vertrek van de koningin leidt tot zo grote treurnis dat het hele volk eraan zal sterven'.

Geen bevruchting

Maar hoe zat het nu met de bevruchting? Misschien is het zo, oppert Brouwer, dat de koningin uit liefde tot haar onderdanen veel tongen likt van de bijen en mogelijk wordt hierdoor zaad overgebracht. Maar een ander dacht te hebben bewezen, dat de koningin helemaal niet wordt bevrucht: hij plaatste een aantal kastjes met een jonge, pasgeboren koningin apart en had er voor gezorgd, dat er geen enkele dar in de kastjes aanwezig was. De kans op bevruchting dacht hij zo te hebben uitgesloten. En wat gebeurde: na een week legde de koningin wel eieren en alles verliep zoals het hoorde! Over 'Het geheim van de voortteling' was daarmee nog niet het laatste woord gesproken. Zou het ook kunnen zijn dat de darren bij elk eitje, dat door de koningin is gelegd een druppeltje zaadvocht brengen? Zo ongeveer ging het bij vissen ook, wist men. Een maagdelijke koningin sprak velen aan, er hing een gewijde sfeer rond dit wijfke, was het niet een beeld van Onze Lieve Vrouw, die Onze Heer baarde zonder gemeenschap te hebben gehad?

Wel bevruchting?

Brouwer noemt ook de opvatting van zijn leermeester, de Duitser Christ. Die meende, dat er wel een paring plaatsvond, de darren besproeiden mogelijk de moeder met zaadvocht, zoals ook door anderen al was beweerd. Het raadsel bleef zolang men geen paring had gezien. Dat werkbijen in bepaalde omstandigheden eitjes leggen was wel geconstateerd en dat werkte de verwarring nog in de hand. Want dat een koningin zoveel eieren zou kunnen leggen werd ook betwijfeld.

De val van de koningin

Uitgebreide experimenten later in de 19e eeuw, vooral in Duitsland, toonden aan, dat de koningin wel werd bevrucht door een dar, maar buiten het oogtbereik van de imker. Lang heeft men nog gedacht dat ze monogaam was en na de paring met die ene dar voorgoed in de korf terugkeerde. Maar ook deze laatste hoop op een koningin, wier seksueel gedrag de mens ten voorbeeld zou kunnen strekken heeft men uiteindelijk los moeten laten.